

254134

Sous la direction de
Güneş IŞIKSEL et Emmanuel SZUREK

▲

Turcs et Français

Une histoire culturelle

1860-1960

▼

MADDE YAYIMLANDIKTAN
MIRA CELEN DOKÜMAN

Préface de François GEORGEON

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Deny. No:	254134
Tas. No:	

Collection « Histoire »

PRESSES UNIVERSITAIRES DE RENNES

2014

Gabriel A-2-
070385

Albert Gabriel et les Turcs

Pierre PINON

03 Ağustos 2017

« Durant mes travaux archéologiques en Anatolie je ne puis oublier l'amitié que m'ont témoignée les paysans turcs. Souvent, nous étions ensemble assis en groupe. Je mangeais avec eux du fromage et du pain. Ils étaient mes vrais amis. Je suis convaincu que ces braves gens hospitaliers n'ont jamais aimé un étranger autant que moi, et aucun étranger ne les a compris mieux que moi. Chaque battement de mon cœur exprime mon amour pour eux. Je le répète chaque fois, je n'ai jamais rencontré une nation qui possède des paysans aussi polis et dont la tradition soit aussi enracinée¹. »

Albert Gabriel naît en 1883, dans la région de Bar-sur-Aube, où il fait ses études secondaires, en même temps que l'archéologue René Vallois et le philosophe Gaston Bachelard². Il étudie l'architecture aux Beaux-Arts, dont il sort diplômé en 1906. Puis il s'inscrit à la Sorbonne en histoire et géographie. En 1908, il est engagé comme architecte par l'École française d'Athènes sur le chantier de Délos. C'est le début d'une carrière d'archéologue et le commencement d'une longue aventure orientale. Dès septembre 1908, après la campagne de fouille à Délos, il se rend à Constantinople et Brousse, puis retourne en Turquie en 1909, 1910, 1912 et 1913. En 1916, il s'engage dans l'armée d'Orient, comme commissaire interprète, sans doute pour pouvoir plus aisément préparer sa thèse sur les remparts de Rhodes (soutenue en 1921). Il enseigne à Caen, puis Strasbourg (1923-1925).

En 1926, le gouvernement turc sollicite l'envoi d'un professeur français d'histoire de l'art. Albert Gabriel est alors détaché à l'université d'Istanbul où il enseigne jusqu'en 1932. Entre-temps, en 1930, il est nommé directeur de l'Institut français d'archéologie de Stamboul qui vient d'être fondé, poste qu'il occupera jusqu'en 1956 (avec une interruption de 1941 à 1946).

1. Albert Gabriel cité dans Toros T., « Gerçek Bir Türk Dostunu. Prof. Albert Gabriel'i Kaybettik » [Un véritable ami des Turcs. Nous avons perdu le professeur Albert Gabriel], *Cumhuriyet*, 10 janvier 1973.
2. PINON P., « La vie et l'œuvre d'Albert Gabriel », PINON P. (dir.), *Albert Gabriel (1883-1972), architecte, archéologue, artiste, voyageur*, Istanbul, Yapı Kredi yay., 2006, p. 17-60.

233-250

Gabriel A.L
070 385

Albert Gabriel

(1883-1972)

Architecte, architecte d'interieur, voyageur

HASAN ALİ YÜCEL VE PROF. ALBERT GABRIEL

Prof. Dr. Zeki ARIKAN

Önce kısaca Prof. Gabriel'i tanıyalım: Albert – Louis Gabriel (1883- 1972) Güzel Sanatlar Milli Okuluyla Paris – Sorbonne edebiyat mezunudur. Paris Üniversitesi'nde doktorasını yaptı. İlk kez 1908 yılında Osmanlı başkentine ayak bastı. Türk kültür ve sanatıyla 1911'de geniş ölçüde iletişim kurdu. O sırada elden çıkmakta olan Rodos'ta görev yapıyor ve buradaki Ortaçağ eserlerini inceliyordu. Gabriel, bu haksız İtalyan saldırısına karşı şiddetle tepki gösterenlerden birdir.

Hasan Âli Yücel'in yerli ve yabancı aydınardan oluşan oldukça geniş bir çevresi vardı. Konuştuğu, görüştüğü, bilgi alış verişinde bulunduğu geniş bir çevre... Bu, onun özellikle kısa sayılmayacak bir süre Milli Eğitim Bakanlığı gibi yüksek bir görevde bulunmasıyla açıklanabilir mi? Bir bakıma bu doğru olabilir. Fakat bu yeterli bir açıklama değildir. Bu geniş çevreyi onun yetiştirme koşulları, büyük bir kültür, sanat ve edebiyat adamı olmasıyla açıklamak bence daha doğru görünmektedir. Yücel, insanları tanıyordu. Ölen büyüklerimizin arkasından yazdığı ve onları yerli yerine oturtan yazıları, Yücel'in hümanizmasını açıklayan en önemli belgeler olarak görünmektedir. Yabancılar için yazdıkları da öyle.. Bu son yazıları önce kendisi, daha sonra kızı Canan Yücel Eronat tarafından bir araya getirilerek kitaplaştırıldı. 3 ciltlik *Hürriyet Gene Hürriyet. Öğretmen – Öğrenci Köşesi* gibi eserlerinde bunun en seçkin örneklerini buluyoruz.

Yabancı devlet adamları, büyükelçiler, diplomatlar, asıl önemlisi yabancı bilim, kültür, sanat adamları da onun çevresinde yer alan ünlü kişilerdir. Fransız yazarı Georges Duhamel ve burada üzerinde duracağımız yine Fransız bilgini Prof. Albert Gabriel de bunların içinde seçkin

bir yer tutarlar. Burada biz Prof. Gabriel üzerinde duracak ve Yücel'in onun hakkında yazdıklarını değerlendirmeye çalışacağız. Çünkü yakın zamanda Prof. Albert Gabriel hakkında çıkan oldukça ayrıntılı bir kitapta Yücel'den ve Yücel'in bu bilgin üzerine yazdıklarından hiç söz edilmemesi şaşırtıcıdır. Bir bakıma bu boşluğu doldurmak için yazıyorum bu satırları. Prof. Gabriel'i yakından tanıyan ve onun çalışmalarının önemini takdir edip değerlendirenlerden biri de Yücel'dir. Bu büyük ustayla Yücel arasında kurulan sıkı dostluğun, yıllarca devam ettiğini görüyoruz. Öyle ki bu arkadaşlık Gabriel'in Türkiye'den ayrılmasında sonra da devam etmiştir.

Önce kısaca Prof. Gabriel'i tanıyalım: Albert – Louis Gabriel (1883- 1972) Güzel Sanatlar Milli Okuluyla Paris – Sorbonne edebiyat mezunudur. Paris Üniversitesi'nde doktorasını yaptı. İlk kez 1908 yılında Osmanlı başkentine ayak bastı. Türk kültür ve sanatıyla 1911'de geniş ölçüde iletişim kurdu. O sırada elden çıkmakta olan Rodos'ta görev yapıyor ve buradaki Ortaçağ eserlerini inceliyordu. Gabriel, bu haksız İtalyan saldırısına karşı şiddetle tepki gösterenlerden birdir.

Gabriel, Fransa'da Caen ve Strasbourg üniversitelerinde görev yaptı. Daha sonra birçok yer-

02547

Bursa Araştırmaları, sy. 40, 2013 Bursa, s. 3-7.

2) L. 17
LAROCHE, J. Albert Gabriel, "le plus turc
des Français", 2 août 1883-23 décembre 1972.
Turcica 4(1972), pp. 7-14.

BOURDEL-THOMINE, J. Albert-Louis Gabriel
(1883-1972). *REI* 41(1973), pp. 3-5.

BORRUSO, A., RIZZITANO, U. Francesco Gabriele
e la letteratura araba del Novecento. *OM*
54(1974), pp. 147-163.

nim

madde: Gabriel Albest Louis

A. Br. : c. IX , s. 219

B. L. : c. VII , s. 4333

F. A. : c. , s.

M. L. : c. IV , s. 898

T. A. : c. XVII , s. 103

1 KASIM 1991

tadır.⁵

Korumacı ve çevre duyarlı projenin öncü çalışmalarını, Bursa Büyükşehir Belediyesi ile Tophane UNESCO Gençlik Derneği üstlenmiştir. Projede, Üniversite'nin de aralarında bulunduğu ortaklık protokolü belirlenmiştir. Bu değerlerin, bu ahşap malzemenin ağırlıklı olduğu evlerin, yangından koruma amaçlı projenin uygulanmasının sağlanması gerekmektedir.

Cumalıkızık Köyü ihtiyarları Kurtuluş Savaşı'nda verilen mücadeleyi bilen ve yaşayan kişiler olarak, köyü yanmaktan kurtaran ve daha sonra doktor olan bir çocuğun

Not: Fotoğraflar Niliifer AKINCITÜRK arşivindedir.

zekâsından bahsederler.

Cumhuriyet Türkiye'si'nin son yıllarında, sosyo-ekonomik değişkenlerinin olduğu, başta mimarimizin deformasyona uğradığı bir dönemde; Cumalıkızık köyünün tesadüfen de olsa kendi kendisini koruyarak günümüze ulaşabilmesi, üstünde gelecek kuşaklara taşıyabileceğimiz çalışmaların yapılabilmesi açısından önemli bir şanstır.⁶

"Bursa Yerel Gündem 21 Cumalıkızık Koruma Yaşatma 98" proje çalışmaları tüm ortakların sürekli desteğiyle, hedeflere ulaşınca kadar hızla devam etmelidir.

1300 yıllarında yazılan bir tarih yok edilmemelidir.

Bursa Defteri, Sayı 9, 2001 Bursa, s. 115-120

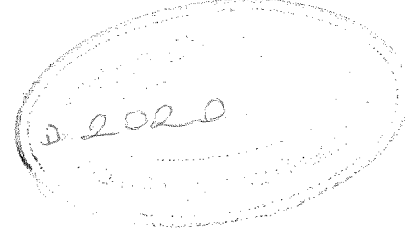
KAYNAKLAR

- 1 Kırayoğlu, E.-Kırayoğlu, M.-Batkan, Ö.-Ünver, Z., Ö.T.-Gülkocar, Ayçetin, F., Öz, M.: "Cumalıkızık"-Tarihsel Dokusunu Koruyan Bir Osmanlı Vakıf Köyünün Evrimi, *Mimarlık*, 83/5-6,s:4, TMMOB Yayını, Ankara.
- 2 Altıncı BURDEF Gezisi Notları (11.02.2001)
- 3 Coşkun, R.: "Mimari Mirasın Korunması, Sivil Mimari Örneklerinden Bursa'nın Cumalıkızık Köyü Ölçeğinde İrdelenimi", İTÜ Mimarlık Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1881.
- 4 Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Öğrencileri Rölöve Çalışmaları
- 5 "Bursa Yerel Gündem 21 Cumalıkızık Koruma-Yaşatma 98" Projesi Kitabı, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 1999, S: 6.
- 6 Coşkun, R.: "Cumalıkızık", *BURSA Ansiklopedisi*, Bursa Hakimiyet Kültür Hizmetleri Dizisi 2, s: 416-417

Bursa Tarihinin Büyük Mimarı

Prof. Dr. Albert Gabriel

(2.8.1883 - 23.12.1972)

Zeki ARIKAN*

XX. yüzyılın başlarına kadar İslam sanattan ayrı, bağımsız bir Türk sanatı olamayacağı inancı Batılı bilim adamları arasında oldukça kökleşmiş bulunuyordu. Bu görüşe ilk karşı çıkanların başında Prof. Albert Gabriel gelmektedir. O, bütün yaşamı boyunca bunu kanıtlamak, açıklamak için büyük bir çaba harcamaktan geri kalmamıştır. Prof. Gabriel'in Türkiye'deki çalışmalarını yakından izlemiş olan yakın dostu Hasan-Âli Yücel, bu konuda şunları yazmaktadır:

"... Prof. Gabriel, garp bilim âleminde itiraz edilmez delilleriyle bağımsız bir Türk mimarisi olduğunu ilk ortaya koyan ve onu kabul ettiren; üniversite kürsülerine, Collège de France'a kadar getiren bir hakikat dostudur. Kendisi 1908'de araştırmalarına başladığı zaman, o vakte kadar ki peşin hükümlere kapılıydı, o da seleflerinin hatasına düşüp kalırdı. Fakat Prof. Gabriel öyle yapmamıştır. Objektif bilim metodlarını kullanırken herhangi subjektif hislere iltifat etmemiş, gördüğü eseri tarafsız bir gözle incelemiştir. Bu elli yıllık emeğin ve gerçeği görebilmenin karşılığı olarak, mulherem adı, kendi konusunda garp bilginleri arasında hiç kimse ile kıyas edilemeye-

cek bir şöhrat olmuş; herkesçe büyük bir otorite olduğu tasdik ve kabul edilmiştir."¹

İşte biz bu yazımızda, yalnız Türk sanat tarihine değil, aynı zamanda Bursa'nın mimari tarihine de araştırmalarıyla büyük katkıda bulunmuş olan, Bursa'nın fahri hemşehrisi Albert-Louis Gabriel'i tanıtmaya çalışacağız.

Prof. Gabriel, 2 Ağustos 1883'te Fransa'nın Haute Marne ilinin Cerizieres kasabasında, anne tarafından dedesinin evinde dünyaya geldi². Babası mimardı ve onu dört yaşına geldiği zaman koleje yazdırdı. Prof. Gabriel, kendisine burada okuma-yazmayı öğreten öğretmeni Bayan Mussat'yı hiçbir zaman unutmamıştır. Parlak bir öğrenci olan Gabriel, baba mesleği olan mimarlığı seçti. Güzel Sanatlar Ulusal Okulunda (Ecole Nationale des Beaux-Arts) okurken bir yandan da Sorbonne'da Edebiyat Fakültesi'ne devam ediyordu. Her iki okulu başarıyla bitiren Gabriel, daha sonra 1921 yılında Paris Üniversitesi'nde edebiyat dalında doktora-sını vermiştir.

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Tarih Bölümü.

Birkaç yıl sonra da Türklüğün bir siyasî akım olarak ortaya çıktığı görülür. Gerçekten Akçuroğlu Yusuf, Genç Türklerin 1904'de Kahire'de çıkardıkları Türk gazetesinde "Üç tarz-ı siyaset" başlığı ile yayınlanan yazısında, Osmanlılık ve II. Abdülhamid devrinin İslâmlık siyaseti yerine, soy birliğine dayanan Pantürkizm'i öne sürmüştür.

Ancak, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra Atatürk'ün Türklük kavramına esas olan görüşler bir başka düşünürün, Mustafa Celâleddin Paşa'nın, ortaya koyduğu teze çok yakındır. Mustafa Celâleddin Paşa'nın 1869'da İstanbul'da basılan *Les Turcs anciens et modernes* adlı Fransızca eserinde Türklerin Kafkas - Türk soyuna, yani beyaz ırka, mensup bulunduğu ve Türkçenin Avrupa dilleriyle akraba olduğu faraziyesi Atatürk'ün tarih ve dil tezlerinin başlıca ilham kaynağı olmuştur.

17 TEMMUZ 1993

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

TÜRK SANATI ARAŞTIRMALARINDA ALBERT GABRIEL'İN YERİ

Prof. Dr. Oktay Aslanapa

1972 yılı Aralık ayı sonunda 89 yaşında iken kaybettiğimiz büyük Türk dostu Gabriel'in Türk mimârî sanatı araştırmalarında hususi bir yeri vardır. Bugünlerde Erzurum Üniversitesi'nde Prof. Dr. Rahmi H. Unal tarafından kendisi için bir hâtıra kitabı yayınlanmak üzere hazırlıklar ilerlemiş bulunmaktadır. Ölümünden beş yıl sonra bile olsa, böyle bir görevin gerçekleştirilmesi, bizim için kadirbilirliğimizin yeni bir ifâdesi ve sevinçle karşıladığımız bir hizmet olacaktır.

Gabriel, bize kendi âbidelerimiz olan Türk sanat eserlerini sevmeyi, korumayı, bunları peşin hükümler, yabancı tesirler ve doktrinlerden uzak bir Türk gözü ile ve gerçek değerleri ile görmeyi öğretenlerin başında gelir. 1926'da Syria dergisinde İstanbul Câmileri adı ile çıkardığı ilk makâlesinden başlayarak Türk sanatı üzerine büyük ciltler halinde yayınladığı eserlerinin sayısı bir düzineyi çoktan aşmıştır. Gabriel, bütün bu eserlerde, Türk âbidelerinin sağlam plânlarını, canlı tasvirlerini yepyeni bir ruhla aksettirmektedir ki, onu, diğer sanat tarihçilerinden ayıran taraf da budur.

Gabriel'in, Türk sanatı üzerinde yazdığı ilk büyük eseri "Monuments Turcs d'Anatolie"dir. Bu eser 1931 ve 1934 yıllarında iki cilt olarak neşredilmiştir. Bilhassa bu yıllardan sonra bütün Anadolu ve Trakya'da ortadan kaldırılan mimârî âbidelerimizi bir düşünürsek, Gabriel'in çalışmalarının her gün biraz daha artan büyük değeri daha kolay anlaşılabilir. Kayseri'de anonim türbe; Emîr Ali Türbesi; Niğde'de Beylerbeyi Türbesi; Niksar Yağbasan Mescidi ve yine Niksar'da Dânişmentliler'in Yağbasan Medresesi; Sivas - Tokat yolunun batısında Yeni Han gibi, Gabriel'in plân ve fotoğraflarını gerekli bilgilerle yayınladığı bâzı âbideler bugün yıkılmış, böylece Gabriel'in eserleri birinci kaynak haline gelmiştir.

Gabriel, âbidelerimizin bakımı ve muhâfazası için sadece bunları yayınlamakla kalmayıp, aynı zamanda her fırsatta muhtelif, çareler arayıp

04 EKİM 1993

Prof. A. GABRIEL

Istanbul
Üniversitesi

Fahrî Doktor'u

Oluyor

SON zamanlarda, İstanbul Üniversitesi 1926 dan bu yana Edebiyat Fakültesinde hizmet etmiş iki Fransız Profesörüne fahrî doktorluk payesi verdi: Dumegül ve Gabriel; Bunlardan birincisinin "Doktorluk rütbesi verme merasimi" geçen ay yapıldı. İkincisinin merasimi önümüzdeki ay yapılacak. Prof. Gabriel "Türk Yurdu"nun da yazı ailesindedir. Gerek kendi yazıları, gerek hakkında yazılmış yazılar mecmuamızın koleksiyonlarını süslemektedir. Bu bakımdan üstadın kazandığı rütbe, hem dergimizi hem de okuyucular efkârı umumiyesini memnun etmektedir.

Prof. A. Gabriel'in doktorluğu meselesi ilk önceliktisat Fakültesinin (İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü) çevresinde doğdu. Profesör, şehircilikle de meşgul olan bu Enstitü adına, birkaç defa Türkiye şehirleri hakkında ictimaiyatçıları ilgilendirecek konferanslar vermişti. Bu düşünce ile o zamanlar bu Enstitü Müdürü olan Prof. Z. F. Findikoğlu bir rapor hazırladı. Bu rapor gereken muamelelerden sonra Senato'ya sunulacaktı. Lâkin sonradan Profesörün senelerce hocalık yaptığı Edebiyat Fakültesi tarafından bu pâyenin verilmesi daha uygun görüldü. Enstitünün raporu bu fakülteye devredildi.

Bu sayımızda Profesör Findikoğlu arkadaşımızın raporunu okuyucularımıza sunuyor, Aziz Prof. Gabriel'i candan tebrik ediyoruz.

Neşriyat Müdürü

Prof. A. GABRIEL'İN Fahrî Doktorluk Payesinin Gerekçesi

Prof. Z. F. FINDIKOĞLU

İnsanlar gibi müesseseler de kadirbilme ahlâkına göre ölçülürler. Enstitümüzün şehircilik öğretimi yapan dahi Türkiye'nin birkaç şehrini ilmi âbidelele âbideleştiren Prof. Gabriel'in İktisat Fakül-

tesi h. c. liği için teklif etmek üzere beni aşağıdaki raporu hazırlamağa memur etti. Benim için şerefli olan bu vazifeyi zevkle ifa edeceğim.

I — Prof. A. Gabriel'in kısa hal tercümesi :

Prof. Gabriel Fransa'da Gerizieres şehrinde 1882 de doğmuştur. Yüksek tahsilini Paris Güzel Sanatlar Akademisinde yaptıktan ve Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde doktorasını ikmal ettikten sonra Atina'daki Fransız Arkeoloji Enstitüsünde vazife almıştır. 1900 - 1901 senelerine rastlayan bu idarî vazife aynı zamanda genç sanat tarihçisi ve arkeoloğunun Yunanistan'da rastladığı Türk medeniyeti eserleriyle temasının başlangıcını da teşkil etmektedir.

Yunanistan'da Delos kazılarına da yakından katılan ve bu harfiyat hakkında neşriyat yapan A. Gabriel'i bir müddet sonra o zaman İtalyanların elinde bulunan Rodos'da görüyoruz. Burada bazı inşaatın mimarlığını yapan A. Gabriel bir müddet sonra Mısırdan gelen bir dâvet üzerine Al-Fustat kazılarına katılmış ve bu hafriyata ait neşriyata iş-

Nekroloji:

PROF. ALBERT - LOUIS GABRIEL

2.8.1883 - 23.12.1972

Prof. Dr. SEMAVİ EYİCE

Paris'teki Türk elçiliğinden 26.12.1972 günü Ankara'da Dışişleri Bakanlığına çekilen *çok acele* kayıtlı bir telgrafın başında Fransa hükümeti yanındaki elçimiz sayın Hasan Işık şu haberi veriyordu¹: “*Türkiye’ye büyük bağlılığı ile tanınmış olan, 1926 - 1936 seneleri arasında İstanbul Üniversitesinde ve İstanbul’daki Fransız Arkeoloji Enstitüsünde çalışmış olan arkeolog Prof. Albert Gabriel, 25 Aralık günü ikamet etmekte olduğu Bar-sur-Aube şehrinde 89 yaşında vefat etmiştir. Prof. Albert Gabriel, Türk Tarih Kurumu şeref üyesidir. Ankara Üniversitesinden Prof. honoris causa, İstanbul Üniversitesinden de doctor honoris causa payelerini almıştır. İstanbul ve Bursa fahrî hemşehrisidir. Türkiye hakkında çeşitli kitaplar yazmıştır.*” Telgrafın devamında elçiliğimizce bu hususta yapılanlar özetlendikten sonra, durum bildirilerek, yurdumuzda da bu hususta neler yapılabileceği bir temenni olarak ortaya konuluyordu. Böylece Türk Sanatı’nın tanınması ve tanıtılması yolunda harcanmış uzun bir ömrün sona erdiği kesinlik kazanmış oluyordu². Bu yazımızda artık aramızdan ayrılmış olan Prof. Albert Gabriel’in hayat hikâyesini ortaya koymağa çalışacak, onun başlıca yayınlarının bir bibliyografyasını düzenleyecek ve eserlerinin Türk sanat tarihi bilim bakımından ne ifade ettiğini özetleyeceğiz.

I

HAYATI

Albert - Louis Gabriel, 2 Ağustos 1883 günü Fransa’nın Haute-Marne ilinin Cerizières kasabasında, anne tarafından dedesinin evin-

¹ Bu yazımızı hazırlarken bize yardımda bulunan İstanbul’da Fransız Arkeoloji Enstitüsü ilgililerine, Paris’de Bibliothèque Nationale idaresine, Ankara’da Milli Kütüphane’de bazı makalelerin referanslarını çıkaran Asistan Dr. Y. Önge ile M. Şakiroğlu’na teşekkür ederim.

² Geçen yıl başlarında da Prof. Gabriel’in vefat ettiği yolunda bir haber çıkmış ve hatta bu münasebetle bir anma töreni hazırlığına bile girilmişti. Fakat çok geçmeden bu haberin asılsız olduğu öğrenilmiştir.

T.T.K. Belleteri, c. XXXVII / sayı; 147,

S. 321-363.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

30 TEMMUZ 1993

Nekroloji:

PROF. ALBERT - LOUIS GABRIEL

2.8.1883 - 23.12.1972

Prof. Dr. SEMAVİ EYİCE

Paris'teki Türk elçiliğinden 26.12.1972 günü Ankara'da Dışişleri Bakanlığına çekilen *çok acele* kayıtlı bir telgrafın başında Fransa hükümeti yanındaki elçimiz sayın Hasan Işık şu haberi veriyordu¹: “*Türkiye’ye büyük bağlılığı ile tanınmış olan, 1926 - 1936 seneleri arasında İstanbul Üniversitesinde ve İstanbul’daki Fransız Arkeoloji Enstitüsünde çalışmış olan arkeolog Prof. Albert Gabriel, 25 Aralık günü ikamet etmekte olduğu Bar-sur-Aube şehrinde 89 yaşında vefat etmiştir. Prof. Albert Gabriel, Türk Tarih Kurumu şeref üyesidir. Ankara Üniversitesinden Prof. honoris causa, İstanbul Üniversitesinden de doctor honoris causa payelerini almıştır. İstanbul ve Bursa fahrî hemşehrisidir. Türkiye hakkında çeşitli kitaplar yazmıştır.*” Telgrafın devamında elçiliğimizce bu hususta yapılanlar özetlendikten sonra, durum bildirilerek, yurdumuzda da bu hususda neler yapılabileceği bir temenni olarak ortaya konuluyordu. Böylece Türk Sanatı’nın tanınması ve tanıtılması yolunda harcanmış uzun bir ömrün sona erdiği kesinlik kazanmış oluyordu². Bu yazımızda artık aramızdan ayrılmış olan Prof. Albert Gabriel’in hayat hikâyesini ortaya koymağa çalışacak, onun başlıca yayınlarının bir bibliyografyasını düzenleyecek ve eserlerinin Türk sanat tarihi bilim bakımından ne ifade ettiğini özetleyeceğiz.

I

HAYATI

Albert - Louis Gabriel, 2 Ağustos 1883 günü Fransa’nın Haute-Marne ilinin Cerizières kasabasında, anne tarafından dedesinin evin-

¹ Bu yazımızı hazırlarken bize yardımda bulunan İstanbul’da Fransız Arkeoloji Enstitüsü ilgililerine, Paris’de Bibliothèque Nationale idaresine, Ankara’da Millî Kütüphane’de bazı makalelerin referanslarını çıkaran Asistan Dr. Y. Önge ile M. Şakiroğlu’na teşekkür ederim.

² Geçen yıl başlarında da Prof. Gabriel’in vefat ettiği yolunda bir haber çıkmış ve hatta bu münasebetle bir anma töreni hazırlığına bile girişilmişti. Fakat çok geçmeden bu haberin asılsız olduğu öğrenilmiştir.

Yapı Kredi Yayınları - 2390
ISBN 975-08-1131-3

Sergi Organizasyonu / Organisation de l'exposition
Veysel Ugurlu, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş. Genel
Müdür Yardımcısı / Directeur général adjoint des Éditions
Culture et Art de Yapı Kredi
Pierre Chuvin, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü
Müdürü / Directeur de l'Institut Français d'Études Anatoliennes
Alain Schnapp, Fransız Milli Sanat Tarihi Enstitüsü Eski
Müdürü / Ancien Directeur de l'Institut National d'Histoire de
l'Art

Küratör / Commissaire général
Pierre Pinon (INHA)

Küratör Yardımcıları / Commissaires adjoints
Sergi için / pour l'exposition: Christian Landes (INHA)
Katalog için / pour le catalogue: Mathilde Pinon-Demirçivi
(IFEA)

Yayına Hazırlayan / Éditeur
Korkut E. Erdur

Sekreter / Secrétaire
Pınar Dost (IFEA)

Çeviriler / Traductions
Olca Kunal, Ali Cevat Akkoyunlu, Isabelle Verdier

Bu sergi kitabı, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.
tarafından, 15 Eylül - 11 Kasım 2006 tarihleri arasında Yapı
Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde açılan "Albert Gabriel
(1883-1972): Mimar, Arkeolog, Ressam, Gezgin" sergisi
dolayısıyla Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. için hazırlanmıştır.

Fotoğraflar / Photographies
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Arşivi-Hakan Ezilmez

Sergi ve Katalog Tasarım / Scénographie et conception du
catalogue
Sadık Karamustafa, Ayşe Karamustafa

Grafik Uygulama / Graphisme
Hasan Fırat

Düzeltili / Correction
İncilay Yılmazyurt

Baskı / Impression
Metgraf Matbaacılık
Organize Sanayi Bölgesi Eskop Sanayi Sitesi A3 Blok
No: 169/172 Halkalı İstanbul

Teknik İşler / Accrochage et éclairage
Şener Çardak
www.sergikur.com

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.
İstiklal Caddesi, No: 285 Beyoğlu 34433/İstanbul
Tel.: (0212) 252 47 00 (pbx) - Faks: (0212) 293 07 23

Ce catalogue a été réalisé par les Éditions Culture et Art de Yapı
Kredi pour la banque Yapı ve Kredi dans le cadre de l'exposition
"Albert Gabriel (1883-1972): architecte, archéologue, artiste,
voyageur" organisée à la Galerie d'Art Kâzım Taşkent du 15
septembre au 11 novembre 2006.

Gabriel Albert

149989

Albert Gabriel (1883-1972)
Mimar, Arkeolog, Ressam, Gezgin
Albert Gabriel (1883-1972)
Architecte, archéologue, artiste, voyageur

07 AĞU 2007

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	149989
Tas. No:	327 GAB

MADDE YATIRIM KURUMU
SONRA 4 07

Institut
national
d'histoire
de l'Art

INHA

Y K Y

AKIKI, Necip. "el-MüsteşrikÖn"
I. C. ,s. 1980 (KAHIRE)

398

جابريل Gabriel, A. (١٨٨٣ - ١٩٧٢)

[ترجمته في مجلة الدراسات الإسلامية ٤١ ، ١٩٧٣].

أستاذ في معهد فرنسا ، وعضو مجمع الكتابات والآداب ، ومدير معهد الآثار في

القسطنطينية

آثاره : قصر الحيرة . ومساجد القسطنطينية (سيريا ، ١٩٢٦) ، واللباني التركية في

الأناضول ، في جزأين يشتملان على معلومات جديدة (باريس ١٩٣١ - ١٩٣٤) ، ورحلة

أثرية إلى تركيا الشرقية ، في جزأين (باريس ١٩٤٠) وبروسه ، في ثلاثة أجزاء (باريس

١٩٥٩) وفي المجلة الآسيوية : عبادة الكهوف في المغرب (١٩٢٢) والترجمة التركية للدائرة

المعارف الإسلامية (١٩٤٨).

von Gabain, Annemarie, born 4 July 1901 at Mörchingen, Lothringen (Lorraine), she grew up in various garrison towns where her father was stationed as a Prussian officer. She studied Chinese and Turkology at Humboldt Universität, Berlin, and did post-doctoral studies in China, 1931-1932. Through the good offices of Prof. Afetinan, she was a visiting professor at Ankara Üniversitesi, 1935-1937. In 1944 she published *Özbekische Grammatik*, of which only twenty advance copies were distributed. The rest was confiscated after the war on account of objectionable remarks to the Soviet Union. From 1949 until her retirement in 1966, she was professor of Turkology at the Universität Hamburg, though much in the shadow of the arrogant and domineering Spuler. She donated her private papers during her lifetime, particularly to her former student Şinasi Tekin. Friends presented her with *Scholia; Beiträge zur Turkologie ... A. von Gabain zum 80. Geburtstag* (1981). Her writings include *Einführung in die Zentralasienkunde* (1979). She died at an old age home in Berlin on 15 January 1993. *Index Islamicus* (5); Schoeberlein; *Ural-altaische Jahrbücher* 12 (1993), pp. 1-5

Gabbay, Rony E., born 20th cent. at Baghdad, he received a doctorate in 1959 at Genève for *A political study of the Arab-Jewish conflict*. His other writings include *Communism and agrarian reform in Iraq* (1978), and *Economic development in a small island economy; a study of the Seychelles Marketing Board* (1992). LC; Note

von der Gabelentz, Hans Georg Conon, born 16 March 1840 at Poschwitz, Germany, he studied law and philology at Leipzig, where he received a Dr.phil. in 1876 for his thesis, *Thai-Kih-Thu, des Tscheu-Tsi Tafel des Urprinzipes mit Tschu-hi's Commentare nach dem Hoh-pih-sing-li, chinesisich mit mandschurischer und deutscher Übersetzung*. He practised law from 1864 to 1878, when he was appointed a professor of East Asian languages at Leipzig. In 1899 he accepted a chair at Berlin. His re-search focused on comparative linguistics. His writings include *Sprachwissenschaft, ihre Aufgaben, Methoden und bisherigen Ergebnisse* (1891). He died in Berlin, 11 December 1893. DIBE; DIBInd (3)

Gabelli, Ottone, born 25 March 1880 at Reano del Rojale (Udine), he graduated in law in 1904 from the R. Università di Padova. He served with the Ministry of the Interior from 1905 to 1914, when he joined the Ministero delle Colonie as a secretary, advancing to the post of secretary general to the governor of Cyrenaica in 1929. He later served in similar high posts in Colonie dell'Africa Orientale. His writings include *La Tripolitania della fine dalla guerra mondiale all'avvento del fascismo* (1937). He died 9 January 1939. *Chi è*, 1931, 1936, 1940, 1948; *Rivista delle colonie* 13 (1939), pp. 13-15

Gable, Richard Walter, born 16 November 1920 at Joliet, Illinois, he graduated in 1942 from Bradley University and received his Ph.D. in 1950 from the University of Chicago for *A political analysis of an employers' association*. He was successively a professor of public administration and political science in Ohio State University, Stanford University, and the University of Southern California at David. From 1955 to 1957 he was a member of the University of Southern California's faculty team which assisted the University of Tehran Faculty of Law in establishing the Institute for Administrative Affairs. His writings include *Changing governors; the 1982-83 transition in California* (1983). AmM&WS, 1973 S, 1978 S; Note; WhoAm, 1974/75-1990

Gäbler-Kaendl, Ulrich, born 3 September 1941 at Villach, Carinthia, he received a Dr.theol. in 1969 at Zürich for *Die Kinderwallfahrten aus Deutschland und der Schweiz*. He was a professor of canon history, and *Rektor* in the Universität Basel. He served as a visiting professor at Amsterdam and Harvard. In 1996 he was awarded an honorary doctorate by Budapest University. His writings include *Huldrych Zwingli im 20. Jahrhundert* (1975). Kürschner, 1976-2001; WhoSwi, 1992&93, 1996&97, 1998&99

Gaborieau, Marc, born in 1937, he gained his *agrégation de philosophie* and was in 1987 an ethnologist and *directeur de recherche* at the Centre d'Etudes de l'Inde et de l'Asie du Sud in the Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. His writings include *Minorités musulmanes dans le royaume hindou du Népal* (1977), *Le Népal et ses populations* (1978), and he edited and translated *Récit d'un voyageur musulman au Tibet* (1973). AnEIFr, 1995, 1997

(070385) Gabriel, Albert Louis, born 2 August 1883 at Cerisières (Haute-Marne), he graduated in architecture from the Ecole nationale des Beaux-Arts, Paris, and came to history of art by way of his 1908 appointment to the Ecole française d'Athènes, where he collaborated with the publication of the excavations at Delos. It was there that he had a chance to prepare his *licence ès lettres*, which was a prelude to his private researches about Rhodes, providing him with the material for his principle doctoral thesis, *La Cité de Rhodes*. After the war, during which he served as interpreter with the Division navale de Syrie, he rapidly established himself as an Orientalist. The year following a first mission to Anatolia, he was nominated a lecturer in history of art at Caen and in 1925 he became a professor at the Université de Strasbourg. Concurrently, he taught archaeology at Istanbul until 1930, when he became the first director of the "Musée de l'Istanbul" a post which he held until 1956 except the years of the

In 1946

WOLFGANG BEHN, CONCISE BIOGRAPHICAL COMPANION TO INDEX ISLAMICUS: AN INTERNATIONAL WHO'S WHO IN ISLAMIC STUDIES FROM ITS BEGINNINGS DOWN TO THE TWENTIETH CENTURY: BIO-BIBLIOGRAPHICAL SUPPLEMENT TO INDEX ISLAMICUS, 1665-1980, VOL. I(A-G), LEIDEN 2004.

1 / KASIM 2008

ISLAM TARİH SANAT
VE KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA
MERKEZİ - İSTANBUL

ALBERT-LOUIS GABRIEL (1883-1972)

Professeur honoraire au Collège de France et ancien directeur de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul, Albert-Louis Gabriel est mort le 23 décembre 1972 à Bar-sur-Aube, la ville à laquelle il était profondément attaché et où il s'était retiré pour les dernières années de sa vieillesse.

Divers hommages seront rendus sans doute, et notamment en Turquie, à la mémoire de ce pionnier de l'étude des monuments turcs islamiques, que les municipalités d'Istanbul en 1964 et de Brousse en 1965 avaient gratifié du titre de « citoyen d'honneur » de leur ville. D'aucuns évoqueront également, avec plus de détails que je ne saurais le faire moi-même, les diverses étapes d'une carrière qui fut celle d'un artiste en même temps que d'un archéologue. Ils sauront faire revivre une existence jalonnée de multiples séjours et déplacements dans tout le Proche-Orient, au cours desquels Albert Gabriel put nouer des amitiés fidèles en même temps qu'il surmontait les difficultés souvent pénibles auxquelles se heurtait alors tout voyageur féru d'explorations neuves. Aussi bien nous suffira-t-il de rappeler ici la double orientation prise, dès l'origine, par les curiosités d'un savant qui commença par mener parallèlement des études parisiennes à la Faculté des Lettres et à l'École Nationale des Beaux Arts et qui continua à peindre et à dessiner lors même qu'il assurait un enseignement universitaire ou poursuivait des recherches d'érudition.

Né le 2 août 1883 à Cerizières, Albert Gabriel travaillait en Orient, dès 1908, comme architecte de l'École française d'Athènes, mais n'en devait pas moins obtenir en 1910 et 1911 ses premières récompenses au Salon des Artistes français. A ses missions à Rhodes (1911-1914), puis en Égypte (1919-1920), succédaient

Prof. A. Gabriel'i Ziyaret

PROF. FİNDIKOĞLU Z. FAHRİ

Londra'dan yazılmış bir mektupta Fransa'da yapılan bir ziyaretten bahsetmek biraz garip. Fakat ne yapalım ki bu ziyaretin tasavvuru ve tatbiki, Londrada Profesör şairimiz Ahmet Hamdi Tanpınar ile verilen bir karar neticesidir. Bu yüzden kararı ve tatbikatını Londra Mektupları'na mal ediyorum.

— I —

Söyle böyle otuz yıllık bir borcu yeni ifa etmiş bulunuyorum. Bu borç nedir? Her ne kadar İstanbul'daki Nuriziya sokağında bulunan çalışma odasını her ziyaretim, bu vazifenin ifası için idi. Fakat nede olsa bu oda, Fransız Arkeoloji Enstitüsündeki dairesi, onun kurduğu ilim ocağındaki resmi çalışma yeri idi. Kendisine bir ziyaret borçlu olduğum şahsiyet Parise iki buçuk saat mesafede Aube nehri üzerindeki Bar kasabasında idi. Şimdiye kadar aradan geçen otuz yıl içinde Paristen beş altı defa geçmiş olmak, fakat Bar'a kadar uzanamamak ayrıca bir teessür kaynağı olmuştur. Hele, bazen Türkiyede kendisiyle görüştüğüm zaman :

— Paristen geçtiğimize halde... diye serzeniş edışı bu teessürümü daha da kabartıyordu.

Nihayet 27 Ocak 1960 Çarşamba günü öğleye doğru Bar'daki Şafak sokağında, Profesör Gabriel'in evindeyiz. Şair Ahmet Hamdi, ben ve Efser, XVIII. asırdan kalma tipik bir evin, tıpkı İstanbulun eski yalı konaklarından birini hatırlatan bir konağının odalarını Profesörün rehberliği ile dolaşıyoruz. Vaktiyle 4000 şarap şişesiyle süslenmiş, fakat işgal esnasında Alman zabıtlarının hakkından geldiği ve şimdi boş olan kavdan alınız, Profesörün üzeri bina planları ve notlar dolu masalar bulunan odasını, nihayet alt katta Erzurum evlerinin "Kuşhane"sini andıran ocaklı salonuna kadar her tarafı dolaştık. Öte yandan Mlle Marie-Louise Gabriel'in yardımcıları bir komşu kadın öğle masasını hazırlarken biz Profesörle konuşmağa koyuluyoruz.

Önce bu tipik evin macerası. Troyes Vilâyetinin Clerey köyünden çıkma olan Albert Gabriel'in dedesi de, babası da mimarlıkla yakından alakalı. Zamanın tanınmış bir mimarı olan babası, aynı vilâyete bağlı Bar'a nakli mekân ediyor ve şimdi katlarını, bahçesini, kiler ve köşelerini dolastığımız evi satın alıyor. Esas ev XVIII. asırdan kalma. Fakat sonradan mimar olan baba da, oğul da evi bir hayli beslemişler. Bir tarafta ocak, öte tarafta elektrik ile ısıtma cihazı. Fakat şöretli mimar ve sanat tarihçisi, bu cihazla evin bütününlün ısıtma pahalılığından şikâyetçi. Kültür adamlarının kaderi dünyanın her tarafında aynı...

Nefis bir Fransız şarabı ile süslenmiş lezzetli ve ikramlı öğle sofrasından ayrıldık. Fakat aynı ocaklı salonu ve masayı yine muhafaza ettik. Şimdi sıra, sohbette sözü, vakit vakit her üçümüz ahyoz. Her birimiz, kendimiz için ehemmiyetli noktalar üzerinde durmaktayız. Beni alâkalandıran en mühim nokta, Profesör Gabriel'i Türkiye'ye, Türkiye ve dolayısıyla sanat tarihinin meçhul kalmış bir köşesine celp eden saik ile sırrı bulmakta topluyor!

— II —

Profesörün hal tercümesi hakkında bizde oldukça tanıtıcı yazılar yazılmıştır. Doğum, yetiştirme, meslek seçimi, bu itibarla bir tarafa bırakılabilir. Bırakılmasa da onun yeri bu masa değildi (1). Yalnız şu ciheti belirtmek yerinde olur. Lisede matematik sahasında muvaffak olan delikanlıyım mimar babası Politeknikçi sevketmek istiyor. Fakat baba mesleği ona daha cazip görünmüş. neticede akademiye giriyor. Ondan sonra meslek hayatına atılıyor ve birgün İstanbul'u ziyaret ediyor. Belli ki bu ziyaret tarihi onun için bir dönüm noktası. Derhal tarihi söylüyor : 4 Temmuz 1908.

Arkadaşımız 1959-60 ders yılı esnasında İngiltere'de bulunduğu zaman bize bir mektup serisi göndermişti. Teknik engeller yüzünden bu mektupları vaktinde negrederemediğimiz için, Profesörün memlekete aydetinden sonra da bu mektupları nesretmek zarureti hasıl olmaktadır. Mektup sahibini okuyucularımızın seyahatte sanmaları için bu satırları not ediyoruz. (Bundan evvelki dört mektup 1959 cildinin 9., 10., 12. ve 1960 cildinin 2. sayılarında çıkan "Londrada Türkevi", "Bir Türk Evine Doğru", "Londra İktisat Mektebi", "Hukuk'a dairdir.")

Bu tarih her bakımdan mühim. Bir defa kendisine suurlu olarak bir meslek seçmiş olan Fransız delikanlısı, aynı zamanda bütün bir hayat boyunca gaye ve ideal olacak mevzuu, yani "Türk sanatı ve mimari tarihi"ni seçmiş oluyor. Sonra Türk mimarisi bu tarihte emsalsiz araştırmacısına kavuşmuş olacaktır. Nihayet Fransa kendisini Türkiyede sevdirecek gerçek bir elçiyeye, Türkiye kendisini Allah işi seven ve tanımak isteyen vefakâr, sadık bir dostta nail olmuştur.

Konuşmalarımız bu mihver etrafında devam ederken Balkan Harbi sıralarında Hıristiyan Avrupanın, Hellenist Garbin Türkiye ve Türke karşı gazab saçtığı bir sırada, 4 Temmuz 1908, de Türkiye'yi ziyaret eden genç Fransız'ın bütün Garp âlemine karşı isyan başlıyor. Muhakemelerinde asla şüpheli olmayan Profesör arzum üzerine elini uzattığı raftan bir mecmuayı alıp bize veriyor.

Şimdi salonda bulunanlar baş başa, başka mevzular üzerinde. Ben tek başıma bu mecmuayı gözden geçiriyorum. Mecmuanın senesi 1912, sayısı : 15 Kasım 1912, cildi : XXVIII, ismi : La Revue Socialiste (Syndicaliste et coopérative), mecmuanın kurucusu: Albert Thomas eşaşlı muharrirleri arasında Malon ve Jaures var.

Mecmuanın, 413-421 inci sahifelerini şu makale teşkil ediyor : Les Turcs et L'Opinion. Yazan : Albert Gabriel : Mecmuanın yazı heyeti makale muharririni çok öğücü satırlarla okuyucularına takdim etmekte dir.

Bu on sahifelik makalenin ruhu şu noktada : Balkan vukuatı dolayısıyla Türkler aleyhine kabaran Byronist ruh, haksız ve yersiz bir düşüncenin mahsulüdür. Eğer Avrupahlılar, Türkleri yakından tanırsalar, başkaktürlü düşünmeğe başlarlar, Avrupa Pécikles'in çocuklarına hayran! Avrupahlılar, Türklerle doğrudan doğruya temas ederlerse yanıldıklarını anlıyacaklar, "Giritlilerin sigarasını yakmak için bütün Avrupayı ateşe vermek"den vaz geçeceklerdir.. (2)

— III —

Yazıya hayranlıkla göz gezdirdikten sonra, karşımdaki Profesörün çehresine bir daha baktım. Geçen senelere nisbetle daha ziyade ağarmış saçlarına, geçen yıllardan daha çok yorgun görünen yapısına, tesir eden yıpratıcı amiller arasında Türk hadiselerini düşünmenin de bulunduğu hükmettim. Son otuz sene içinde Türkü, Türkiyeyi, Türk sanatını ve mimarisini alâkadar eden her mesele, onu gerçekten düşündürmüş ve yerine göre, üzümüştür de. Ben kendi hesabıma, bu alâ-

ALBERT GABRIEL

« LE PLUS TURC DES FRANÇAIS »

2 août 1883 - 23 décembre 1972

C'est à BAR-SUR-AUBE, dans la vieille maison paternelle où il s'était retiré dès 1956, qu'Albert Gabriel, Membre de l'Institut, professeur honoraire au Collège de France, fondateur de l'Institut français d'archéologie d'Istanbul, est mort, peu avant Noël, dans sa 90e année.

Lorsqu'en 1966, M. Nureddin Vergin, ambassadeur de Turquie à Paris, lui avait remis, dans les salons de l'Ambassade, au milieu d'une très nombreuse assistance, le diplôme de Docteur Honoris Causa de l'Université d'Istanbul, il avait conclu son discours en affirmant qu'Albert Gabriel était bien « le plus turc des Français ». Ce à quoi le professeur avait rétorqué « qu'il se sentait effectivement le plus turc des Français, et parfois, plus turc que les Turcs ».

C'est lui en effet qui avait révélé aux Turcs eux-mêmes la réalité de leur art, son importance dans l'histoire et qui avait publié des études définitives sur la plupart des monuments de leurs villes. Si son nom reste vénéré en Turquie, il est moins connu en France, même à Bar-sur-Aube où cependant les habitants connaissaient bien la silhouette de ce vieillard qui chaque jour, se promenait dans la ville et qu'ils prenaient, m'avait-il avoué en riant « pour un retraité de l'Enseignement » !

Albert Gabriel était né le 2 août 1883 à Cerizières (Haute-Marne) dans la demeure de ses grands-parents maternels. Son père architecte à Bar-sur-Aube, le mit à 4 ans dans la petite classe du Collège. Jamais il n'oublia sa première institutrice Mme Mussat, qui lui avait appris à lire et à écrire. Il fut au Collège un élève brillant et plein de fantaisie. Comme Jules Romains, il parcourait à bicyclette avec quatre camarades les routes plates de Champagne, mais ses « copains » s'appelaient : LEGENDRE qui resta toute sa vie son médecin,

Prof. A. Gabriel ve Tarihî Âbidelerimiz

Azız OGAN

Yurdumuzun entelektüel kısmı arasında Mösyo. Gabriel'i tanımayan yoktur. Mumaileyh on beş seneyi müteceviz İstanbul'da bulunmakta ve ara sıra hükümetimizin geniş miyasta müzaheret ve yardımıyla Anadolu'da tetkik seyahatleri yapmaktadır.

Mumaileyh 1928 senesinde Üniversitemizde profesör olarak bulunduğu bir sırada Maarif Vekâletinin emir ve tensipleri veçhile Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Niksar taraflarında tertip olunan bir tetkik seyahatine Maarif Vekâleti Asârı Atika umumî müfettişi sıfatıyla makale sahibi de iştirak etmişti. Bir kaç haftalar devam eden arkadaşlığımız esnasında profesör Gabriel'in sahip olduğu yüksek meziyetleri ve ilmi iktidarını o vakit tanımış ve takdir etmiştim. Butarihlerden sonra M. Gabriel'i Fransa'nın İstanbul'da Âsarı Atika Enstitüsü Müdürü olarak tanırız.

Türk müzeleriyle, Türk âlimleriyle irtibat temin ettiği gibi İstanbul'da, Anadolu'nun muhtelif

yerlerinde hafriyat için müsaadeler istihsal etmiş ve bu hafriyatların sevk ve idaresini hakikî ilim adamlarına tevdi etmiştir. Enstitü bir taraftan hafriyat sahasında çalıştığı gibi, atikiyata ait kıymetli eserler de neşretmiştir. Biz bu eserlerden burada bahsetmiyeceğiz. Ancak bizzat Anadolu'da ilmi tetkikler yaparak imza altında neşrettiği iki büyük cild (Monuments Turcs d'Anatolie) adındaki muteber eserlerin zikre şayan olduğunu söylemeden geçmiyeceğiz.

Mevzuumuz, serlevhadan da anlaşılacağı üzere, Profesör Gabriel'in birer nüshalarını bize lütfettiği yeni ve son esridir:

"Voyages archéologiques dans la Turquie Orientale".

Bu âbidevi eser, 374 sahifelik bir metin kısmile yüzlerce resim levhalarını havî diğer bir cildten ibarettir. Aşağıda muhteviyatından muhtasar bir surette bahsedeceğimiz bu mühim ve muteber eserin kıymeti Şark lisanlarında bilhassa arabî kitabelerin hal ve

kıraatında büyük bir vukuf ve mahareti olan Jean Sauvaget'nin himmet ve iştirakile daha çok artmıştır.

Profesör Gabriel arkeolog olmakla beraber güzel bir mimar ve kuvvetli bir ressamdır. Kitap içinde sık sık görülen tarama resimler kendi eliyle yapılmış birer küçük tablodur. Kitabın tertibindeki intizam, aynı zamanda Gabriel'in iyi bir (esthète) olduğuna da şüphe bırakmaz.

Kitabın birinci kısmı: Mardin, Hısn Kayfa, Donaysır; ikinci kısmı: Diyarbakır, üçüncü kısmı: Miyakarkın, Bitlis, Ahlat; dördüncü kısmı: Harput, Malatya, Urfa; beşinci kısmı da kitabeleri ihtiva etmektedir.

Profesör Gabriel'in kitap mündericatını çok güzel sıraladığını söylemeğe hacet yoktur. Evvelâ, şehrin tarih ve topografyası üzerinde mufassal malûmat verdikten sonra, plân üzerinde şehrin âbidatını göstermektedir.

Kitabın birinci kısmını teşkil eden Mardin şehri üzerinde de aynı suretle hareket etmiştir. İlk önce Mardin'in tarih ve topografyası hakkındaki izahattan sonra şehirde mevcut cami, mektep, medrese, kışla, çeşme gibi tarihî ve mimarî âbidelerin yerlerini şehir plânının üzerinde göstermektedir.

Müellif Mardin'in dinî ve sivil mimarisi üzerinde küçük bir tevakkuftan sonra kitabelere nakli

kelâm ederek XIV üncü asırda Artıklar, XV inci asırda Akkoyunluların vücade getirdikleri mebanî üzerinde bulunan kitabelerin ehemmiyetini tebarüz ettirdikten sonra kale, cami, medrese, türbe ve sivil mimarî eserler üzerinde tetkikatını genişletmekte ve bunları kronoloji sırasile tasnif ederek her biri hakkında ayrı ayrı izahat vermekte ve me hazlar göstermektedir. M. Gabriel uzunluğu 800 metreye varan Mardin kalesine önemli bir yer ayırmakta ve incelemelerinde en ufak bir noktayı bile ihmal etmemektedir. Aziz profesör burada kalenin pencere saçaklarının biri üzerinde gördüğü işareti araştırarak bu işaretin İstanbul müzesinin eski paralar koleksiyonu kataloğunun dördüncü kısmını teşkil eden Akkoyunlular bahsinde resmi bulunan mezkûr hükümetin resmi damgası olduğunu teyi dve ilâve etmektedir.

M. Gabriel aynı zamanda Mardin şatosunun ihtiva ettiği cami, konak ve saray gibi mebaniden de, Mardin kalesine ait kilitten de bahseylemektedir. Çok mühim bir san'at eseri olan bu üzeri yazılı asma kilit, demirden yapılmış olup elyevm Çinili Köşk müzesinde mahfuz bulunmaktadır. Ağırlığı (6) kilogramdır. Bir Türkmen devleti olan Akkoyunluların ilk zamanına ait bu eserin Türk tarihi, Türk san'atı için büyük bir kıymeti olduğunu kaydetmekte

G

GABRIEL Albert (Cerizières, Haute-Marne, 1883 – Bar-sur-Aube, 1973)

Architecte, archéologue, spécialiste de l'histoire de la Turquie.

Son père, architecte à Bar-sur-Aube, qui rêve de voir son fils aîné suivre la même carrière que lui, le fait entrer à dix-sept ans à l'Académie nationale des Beaux-Arts de Paris, dans la section d'architecture (1900) où ses remarquables projets lui valent, dès 1903, le prix Jean-Leclaire. Diplômé en architecture, il part à Nancy faire son service militaire dans l'infanterie. Il travaille ensuite chez M. Paulin qui a été son professeur d'architecture et qui lui conseille, en 1907, de poser sa candidature au poste d'architecte de l'École d'Athènes, mis en concours. Il lui remet également une lettre de recommandation pour le directeur de l'école, Maurice Holleaux. L'éminent helléniste annule aussitôt le concours et le prend à son service.

Avant de gagner Athènes, le jeune architecte fait un détour par Istanbul : c'est, en 1908, son premier contact avec la Turquie. De 1908 à 1911, il apprend le grec moderne, collabore aux fouilles de l'île de Délos et aux publications correspondantes. Passionné d'archéologie, il décide de devenir professeur et, tout en continuant son travail en Grèce, il prépare sa licence ès lettres en Sorbonne. En 1912-1913, il obtient une bourse de voyage de l'État afin d'étudier les monuments du Moyen Âge de l'île de Rhodes, où lui est confiée la restauration de l'Auberge de France. Durant la guerre de 1914-1918, il est affecté comme officier

interprète à la division navale de Syrie. Une fois la paix revenue, il est expédié en Égypte pour participer aux fouilles de Fustât (1919-1920), ce qui ne l'empêche pas de poursuivre des travaux de restauration sur l'île de Rhodes. Il passe son doctorat d'État avec *Les remparts de Rhodes* comme thèse principale et *Les fouilles d'Al Foustât et les origines de la maison arabe en Égypte*, comme thèse complémentaire (1921). En 1923, Albert Gabriel est maître de conférence d'histoire de l'art moderne à la faculté de lettres de Caen. Deux ans plus tard, il est nommé professeur à la faculté de lettres de Strasbourg, puis professeur d'archéologie et d'histoire de l'art à la faculté de lettres d'Istanbul. C'est là qu'il développe sa passion pour l'Orient. Avec M. de Chambrun, ambassadeur de France en Turquie, il fonde à Istanbul l'Institut français d'archéologie (l'actuel Institut français d'études anatoliennes), pour permettre aux jeunes professeurs de venir étudier sur place les vestiges des civilisations d'Asie Mineure. D'Istanbul, où il est installé, il multiplie les missions en Haute-Mésopotamie (1932), en Irak, en Iran (1934), en Syrie (1936). Il est élu correspondant de l'AIBL* (1933) et membre du comité consultatif de *Ars Islamica* (Michigan, 1934). En 1941, le Collège de France* transforme pour lui une chaire qui prend le nom d'« Histoire des arts de l'Orient musulman ». Il y enseigne jusqu'en 1953, date à laquelle il prend sa retraite. En 1957, il entre à l'Institut comme membre de l'AIBL et correspondant de l'Académie des Beaux-Arts.